

## БИЈЕНАЛЕ ТАПИСЕРИЈЕ

Од непроцењивог значаја за развој примењене уметности је било оснивање Академије примењених уметности у Београду 1948. године као и Удружења ликовних уметника примењених уметности Србије 1953. године, који од тада установљавају и утврђују трајне методе и принципе организованог деловања на плану стварања услова за развој ове уметности. Један од најважнијих корака Удружења је иницирање редовних годишњих презентација стваралаштва из области примењених уметности на којима, од самог почетка, најзначајније место заузимају таписерија и уметничка обрада текстила.

Педесетих година двадесетог века наши уметници почињу да се ослобађају спутавајућих канона које је наметао соцреализам. Све су јаче и чешће комуникације са уметницима из западне Европе. Нека од најзначајнијих имена из области таписерије која су почињала своју каријеру педесетих и шездесетих година су: Лазар Вујаклија, Бошко Петровић, Милица Зорић, Оливера Галовић-Протић, Живојин Ковачевић, Јован Бикицки, Нинела Пејовић, Матеја Родичи...<sup>1</sup> Значајан моменат за убрзани развој таписерије је било отварање Атељеа 61 у Новом Саду, прве радионице за израду таписерија у нашој земљи.

Бијенале „Таписерија Београд“ је организовано са циљем да укаже на јединствене вредности таписерије кроз дела уметника и дизајнера текстила, окупљених око Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије. Покренута као заједнички пројекат Галерије Дома ЈНА и УЛУПУДС-а 1974. године, изложба „Таписерија Београд“ постаје угледна манифестација јединствена по садржају, тако што негује традиционалну израду таписерија, а истовремено је отворена за експериментална истраживања.

Од 1982. године УЛУПУДС додељује излагачима плакете: Деса Томић-Ђуровић и Загорка Стојановић (1982), Нинела Пејовић, Стојанка Стругар и Зорица

Медић-Рашковић (1984), Биљана Божић-Стаменковић (1986), Весна Мујџић и Јадранка Симоновић (1988), Весна Мујџић-Јанковић (1990), Мирјана Мери Марковић (1992), Снежана Скоко-Папић (1994), Сузана Гојнић (1996).

Спремност да се прихвати, подржи и валоризује ново као резултат целовитог стваралачког поступка је константа која прати изложбу „Таписерија Београд“. Много пута су експериментални захвати и истраживања појединих уметника потврдили се управо на овим поставкама. Радикалним корацима уметници осамдесетих и деведесетих година XX века започињу процесе у којима напуштају разбој и традиционалне технике израде, уносећи нове материјале, градећи необичне облике у простору, чиме настале таписерије постају део нове уметничке праксе и естетике.<sup>2</sup>

Увођењем таписерије у простор, покретом, грађењем треће димензије и скулптуралних облика, уметници се удаљавају од класичног медија, средстава и схватања, а теже да превазиђу сва ограничења при употреби материјала у интересу максималне експресије, па понекад пристају и на радове чији је рок трајања ограничен временом њиховог излагања.<sup>3</sup>

Седамдесете су биле преломне године, јер су тада зачети авангардни токови развоја таписерије. Таписерија Марије Сараз-Такач „Четири годишња доба“ је значила радикални преокрет: одвајање таписерије од фронталног зида и њено померање у простор. Напуштањем зида, таписерија је постала сродна оним ликовним дисциплинама које се баве феноменом простора, а одвајањем од разбоја и коришћењем савремених технолошких материјала, таписерија је у временском распону од две деценије стекла реноме интермедијалне дисциплине. Деса Томић-Ђуровић је 1982. године изложила ламел завесу „Шареница“ од сисала, која представља предходницу прве кинетичке таписерије у Србији – „Текстил, простор, време“ из 1984. године, ауторског пара

\*Маја Шкаљац-Становић, историчар уметности, УЛУПУДС, Београд

<sup>1</sup>М. Теофановић, *Савремена таписерија у Србији*, каталог изложбе, Музеј примењене уметности, Београд 1983, 9.

<sup>2</sup>М. Мушић, *XIV бијенале – Таписерија Београд 2000*, каталог изложбе, Галерија Централног клуба Војске Југославије, Београд 2000.

<sup>3</sup>С. Бошњак, *Четрдесет година УЛУПУДС-а: 1953–1993*, Београд 1994, 96.



1. Марија Такач и Новак Коломан, *Мобилопласт*, 2008, PVC, електромотор, 70 x 70 cm  
 1. Marija Takač and Novak Koloman, *Mobiloplast*, 2008, PVC, electric motor, 70 x 70 cm

Марије Сараз-Такач и Новака Коломана. Крајем осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века таписерија симболично излази изван архитектонски ограниченог простора. Загорка Стојановић је кроз циклус „Хаље“ заступала став о негирању галерије као јединог излагачког простора. Крајем деведесетих година развој савремене уметничке праксе у области таписерије је радикално раскинуо са начелима претходних уметничких искустава о месту, структури и садржају таписерије. Двадесет први век и свеукупна културна клима, посебно стилски, технолошки и технички развој текстила, могућности рачунара и доминирајући савремени тренд у дизајну који истиче форму објекта у мултидимензионалном смислу речи, значајни су покретачи развоја савремене таписерије.<sup>4</sup>

### Бијенале таписерије 2008.

На 18-ом бијеналу таписерије у организацији УЛУПУДС-а који је ове године имао за тему „Акциони текстил“ паралелно егзистирају класична и модерна таписерија.

<sup>4</sup>В. Лакићевић-Павићевић, *XIII бијенале – Таписерија Београд 1998*, каталог изложбе, Галерија Централног клуба Војске Југославије, Београд 1998.

Неисцрпна енергија, емотивни приступ, богато занатско искуство, снага оригиналног ликовног израза, познавање материјала и пуно времена је потребно да би се израдиле монументалне композиције које су активне у дијалогу са простором и далеко су од обичне декорације, а намењене су зидној површини. За израду таписерија уметници су, углавном, користили вуну, памук, кудељу, а техника израде је клечана. За Наду Манчић изазови класичне таписерије тј. ткања, ткачких техника и материјала представљају сталну инспирацију, а истовремено остављају значајан простор за експеримент. У раду „Поглед на врт“ она експериментише визуелним елементима који се односе на обојеност површине таписерије. Посебну драж за њу имају предели из природе који су апстраховани, али не потпуно, јер је неопходна препознатљива алузија на мотив који се изводи ткањем. Мозаици античког локалитета из Гамзиграда су инспирисали Душанку Ботуњац. Уметница симулира, ткачким материјалима и техникама, ефекат мозаичке структуре, што се директно односи на визуелно дејство таписерије кроз препознатљиву мотивску одређеност у целини и у детаљу. Квадратна форма у овом случају постаје заједнички чинилац мозаика и таписерије – сам мотив квадрата као геометријске фигуре, простор између основе и потке који је такође квадрат реакције су на квадрат као градивни елемент мозаичких техника. Ритам се постиже варирањем облика, градијацијом обојености форме и употребом златних нити које оптички симулирају кретање у међупросторима. Машта, поетична атмосфера, аутентичност и креативност ауторског рукописа огледа се у раду Маје Мишевић. Инспирацију за монументалну зидну таписерију „Моја лепа башта“ проналази у источњачком ћилиму и то се огледа у коришћењу бордуре као елемента композиције, употребе флоралних мотива са ћилима, колорита... „Веселица“ Наде Познановић-Аџић је шареница од вуне, која алудира на нашу и глобалну народну заоставштину што се често експлоатише, а тема је неисцрпна. Богат колорит, траке које су делом слободне, а делом везане, на једном крају имају моћ да се крећу, таласају...

„Писмо“ Маргите Радовановић је настало комбинацијом традиционалног ручног ткања и савременог начина ваљања вуне – филцовањем помоћу специјалне игле. Таквом методом уметница израђује материјал специфичног изгледа који назива „писаним ткањем“. Експонат Ане Цицковић је инспирисан модерним покретима у уметности, пре свега, естетиком дигиталне фотографије тј. пиксела који стварају

дигиталну слику. У комбинацији са традиционалном техником ткања, дигитална слика „добија“ нову димензију. Небо виђено објективом апарата добија мноштво нежних пастелних нијанси које прекида тамна сенка грана дрвета, доведених до апстрактне непрепознатљивости. Финоћа и лепота обраде мотива се огледају у раду „Повратак коренима хришћанства“ Мирјане Мање Поповић. Њена интерпретација хришћанских мотива и симбола у флоралним оквирима асоцира на средње-вековне минијатуре. Стеван Чукић се представио ангажованим радом, таписеријом која је инспирисана бомбардовањем Србије и носи назив „1999“. Иако је апстрактна, са ње „читамо“ поруке, опомене невеселе прошлости једног народа, осећања бола, стрепње, беспомоћности и очаја. Таписерије – скулптуре Гордане Глид су на неки начин спрега између класичне и модерне таписерије. Она се духовито, иронично и промишљено поиграва са облицима. Њени стубови и знак питања терају на размишљање и шаљу јаке поруке.

Модерна таписерија коју заступају уметници средње и млађе генерације задовољава професионалне стандарде, одступа од традиционалног дводимензионалног концепта, одваја се од зида, продире у слободан простор, доживљава структурални и функционални преображај. Аутори обликују своје уметничке визије, стварајући необичне облике који превазилазе традиционално схватање таписерије. Користе материјале другог порекла, структуре, запостављају традиционалну вештину ткања.

Под плаштом експеримента Јелена Пантовић увлачи посматрача у своју „Преплексију“, интерактивну инсталацију од жице и огледала. Приласком са једне стране експоната постајемо део њене мреже, а доласком са супротне она постаје део нас. Радови Соње Росић су спонтани израз и реакција на брзину савременог живота који захтева и намеће брзе акције и решења. Уметница их обрађује тако што спаја већ готове елементе уз додатну интервенцију прошивањем и везом. Сегменти са мотивом бицикла (асоцијација на брзину) су прикачени на лепљиву подлогу и пластичну фолију, лако се композиционо размештају и постављају на најразличитије начине и позиције у простору и на зиду. Креативни приступ у обликовању форме се огледа у великом светлећем клупку Вере Марковић. „Аријаднино клупко“ је инсталација – скулптура необичног облика, за чију израду су коришћени различити материјали: платно, пластичне кесе, ПВЦ, предиво, филц, кучина, сијалице... Иако статична и причвршћена за зидну површину,

таписерија Снежане Пешић-Ранчић „Ток“ као да се креће. Игра вертикалних облика жицом повезаних тканина сугерише таласање и покрет. Тепих Драгане Дражовић-Илић који носи назив „У трагу времена“ је ткан ручно-тафтованом техником и има један необичан додатак. У отвор на тканом комаду је убачена метална полука. „Риба“ Александре Божићевић представља визуелно поигравање различитим формама кроз геометријску композицију, што резултира футуристичком стилизацијом у обликовању текстила. Шантунг свила доноси изражајност, структуру и светлост наглашавајући повезаност човека и природе. Рециклираним, пластифицираним делићима новинских хартија, уз помоћ жичане конструкције, Леонора Векић гради двоструку, мобилну, таласасту таписерију...

Ако говоримо о брзини савременог доба, непрестаном протоку информација, новим идејама и технолошком напретку, најбоље описују све то – стрелице. Разигране стрелице Душице Павловић, различитих облика и величина, сударајући се у акцији, реагују на дешавања и ситуације на које наилазе. „Издизање“ Маје Гецић је резултат истраживања у материјалу на тему покрета, лакоће несталности и пролазности. Натезањем и преклапањем преобликује полутранспарентне комаде тканине у полет, узлетање и издизање. Коришћењем конструкцијског својства плетенине са еластином, у раду Златка Цветковића настају динамичне површине које лако освајају и испуњавају простор. Додатне тачке затезања и светло које је усмерено на одређене тачке повећавају драматику. Користећи свој креативни потенцијал и машту Нивес Павловић-Вуковић нам „Пустињски ветар“ представља као низ транспарентних, пластичних трака са уметнутим наранџастим листићима истог материјала, који слободно падају по основи. Белина платна и обриси тела фигура које назиремо у раду Снежане Пајевић-Кезеле указују да и једноставни облици могу послати јасно читљиву поруку. Суптилни преливи у тоновима пластичних кеса скупљених у форму великог цвета, који уз помоћ електромотора вибрира, указују на широк распон стваралачких и технолошких могућности врхунских уметника Марије Сараз-Такач и Новака Коломана. Њихов заједнички рад „Мобилопласт“ је стручни жири, у саставу Загорка Стојановић, Јадранка Симоновић и Матеја Родичи, прогласио за најинвентивнији.